

Numismatiska meddelanden xxx

CHRISTIERN DEN ANDENS DIMICANDUM-MEDAILLE

AF KIRSTEN BENDIXEN

»TY TORDE OCK ET ORIGINAL AF DENNA MEDAILLE EN
GÅNG BLIFWA UPTÄKT»

Fig. I, Katalog Nr. 1 (Luckius)

Medens vi kender en hel Del samtidige malede Portrætter og Kobberstik af Danmark, Sverige og Norges Konge Christiern den Anden, udført af Tidens førende Kunstnere,¹ har vi kun ganske faa originale Mønt- og Medailleportrætter.

I selve Norden magtede man endnu ikke den Opgave at udføre et vellignende Møntportræt. Det eneste eksisterende findes da ogsaa paa en Prøvemønt, en Joachimstaler slaaet i Udlandet, formentlig under Christiern II's Rejse i 1521. Det er til Gengæld særdeles vellykket og elegant, muligvis udført af en flamsk Stempelskærer.² Fra Kongens egen Tid, maaske fra Landflygtighedsperioden 1523—30 stammer en Medaille med Kongens Brystbillede til venstre, med Hat. Det regnes af Habich for et Arbejde af Hans Schwarz, i hvis Stil det da tydeligvis ogsaa er. Origina-

¹ Dansk biografisk Leksikon V, S. 102—03.

² H. H. Schou: Beskrivelse af Danske og Norske Mønter (Kbh. 1926), Christiern II uden Aar Nr. 2. — Georg Galster: Danmarks Mønter Fig. 95 (Nordisk Kultur, Mønt, 1936, S. 170). Palle Lauring og Georg Galster: Reges Daniæ (Kbh. 1961), forstørret Fotografi S. 25, Text S. 95. — Victor P. Christensen: Christian II's udenlandske Mønt, Numismatisk Forenings Medlemsblad XIV, 1936, S. 415 flg. Stykket findes nu i Bibliothèque Nationale i Paris (eller muligvis kun en Galvano). Se Jean Babelon: Les Médailles danoises au Cabinet de France au milieu du XVIIIe siècle (Arethuse I, S. XXXIV flg., 1924).

len er gaaet tabt, men en Afstøbning findes i Bruxelles, afbildet og omtalt af Simonis. En Gentagelse i Træ findes i Germanisches Museum. I Stedet for den originale Omskrift CHRISTIERVS · D · G · REX · DAOE · SWECIE · E · NORW er indskaaret CAROLVS · V · AV · IMP · CAES.³

Postum er Abraham von Nuis Medaille fra den Serie over danske Konger, han prøvede at interessere Christian IV for⁴ og endnu senere Stykket i Winekes Kongerække.⁵

Tilbage staar det gaadefulde Stykke, der paa Forsiden har Christiern den Andens Brystbillede i Harnisk og med Hat, paa Bagsiden en Ørn med udbredte Vinger og en Slange i Klørne. Det bærer den manende Devise: »DIMICANDUM», der bør strides.

Den ældste Omtale af denne Medaille finder vi i J. J. Luckius: Sylloge Numismatum elegantiarum 1620, hvor den er afbildet og dateret til 1520. Den opfattes som skabt i Anledning af Felttoget mod Sverige.⁶ Sammen-

Fig. II, Katalog Nr. 2 (Luckius)

ligner man Luckius' Tegning med andre Fremstillinger af Medaillen, kommer det en ret paafaldende, hvor lumsk og lurende et Udtryk han har

³ Julien Simonis: L'art du médailleur de Belgique (Bruxelles 1900), Planche VI Nr. 5 og S. 128 og Georg Habich: Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts I, 1 (München 1929) Nr. 276, Tavle XXXV Nr. 7 og Tavle XXXVIII Nr. 3. En Tegning af Medaillen findes i Bibliotheket i Bamberg. Se endvidere Christensen o. anf. S. 416 flg.

⁴ Georg Galster: Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533—ca. 1788 (Kbh. 1936) S. 43 flg.

⁵ Sammesteds S. 158, afbildet S. 156, Nr. 258. Afleveret til Kunstkammeret 1729.

⁶ Se Fig. II og Katalog S. Nr. 2.

givet Christiern. Det passer udmærket med Slutrepliken i den lille historiske Redegørelse, der ledsager Stikket: Kongen blev holdt i Fængsel »usque dum Anno Christi 1559 perfidam et crudelem animam expirat». Det er Svenskernes Christiern Tyran, der er afbildet her, ikke den ædle Fyrste fra Prøvedaleren.

Dimicandum-Medaillen findes ikke i Museum Regium, hverken i første Udgaven 1696 eller anden Udgaven 1710. Da den umuligt kunde have undgaaet Jacobæus' Opmærksomhed, maa det tages som et Bevis paa, at den ikke fandtes i den ældste Del af den kongelige Samling. I Brenners Thesaurus Numorum Sueo-Gothicorum 1731 finder vi den derimod

Fig. III (Brenner)

afbildet paa Tavle X. Skønt Brenner paa Side 47 skriver: »Hoc numisma e Luchii Sylloge Numismatum, et pagina quidem 45 mutuatum», er det ikke Luckius' Billede, der er gengivet. Portrættet har ikke det lurende Udtryk, Kronen bag Kongens Nakke er anbragt lidt anderledes, Lammet i den gyldne Vlies' Kæde har Ben, og Bagsidens Ørn er slankere. Hele Stilen er anderledes (Fig. III). Af Texten fremgaar ikke, om Brenner har anset Medaillen for samtidig eller senere, kun at han ikke har haft et originalt Stykke i Haanden.

Med Henvisning til baade Luckius og Brenner omtales Medaillen af Johann David Köhler i hans Münz-Belustigungs tyvende Bind (1748) S. 282—83. Han anser tydeligvis Stykket for udført paa den »overmodige» Christiern II's Befaling. Hos C. R. Berch i hans Beskrifning öfver Svenska Mynt och Kongl. Skåde-Penningar (Uppsala 1773), finder vi S. 40—41 en meget vigtig Oplysning, han beskriver Medaillen, henviser til Brenners Afbildning og fortsætter: »Fast han icke sielf sedt penningen, utan tagit honom utur Luckii Syll.num. p. 45. Ehuruwäl tankan blifwit nog almän, at en stor del af de medailler, som Luckius publicerat, är af

honom sielf blefwen inventerad, bekänna dock både Heræus och Köhler, at många af de Skådepenningar, hvarom de sielfwe länge twiflat, hafwa på slutet kommit i deras händer, ty torde ock et original af denna medaille en gång blifwa uptäkt. Saa mycket är imedlertid wist; at de exemplar som nu finnas i några få Samlingar, icke äro ifrån gamla tider; utan på Præs. Rålamb's omkostnad, efter den i boken fundna ritningen modellerade, gutne och uparbetade.»

I Beskrivelsen af 1791 er Dimicandum-Medaillen optaget som Nr. 82 blandt Christiern II's Mønter og Medailler. Efter Beskrivelsen af Medaillen staar: »Denne Medaille er slagen efter det svenske Tog 1520, og sigter Reversen til Kongens Sindelaug, der mere ønskede Strid og Uenighed end Fred, under Sindbilledet af Ørnen, som bestandig strider med Dragen. Luckius Numism. memorab.» Tilvenstre er med Blæk tilføjet: »har aldrig været i Cabinettet vid. Anmærkningen som tilskrevet denne Fortegnelse paa de bageste Blade.» Denne Liste er dateret 30. December 1793. — Paa den blanke Side tilhøjre findes følgende Oplysning: »Nr. 82 En nye slet Afstøbning i Sølv af den under dette N. beskrevne Medaille vog 4 1/2 Lod blev kjøbt ved Myntauktionen i Stokholm i Juli 1844, i Auctionsfortegnelsen N. 322, hvorved er tilføjet »gammal prægel» men som fandtes ikke at være Tilfældet, der er endog Tvivl om, om det er en Afstøbning af et originalt Exemplar eller om man efter Kobberne har modeleret denne Medaille og derpaa afstøbt den.⁷

Holder vi os til Originalteksten fra 1791 svarer hertil en Afbildning, der minder overordentlig meget om Billedet hos Brenner, uden dog at være ganske identisk med dette; heller ikke her er Luckius Tegning direkte gengivet, selv om der henvises til den. (Fig. IV.)

Den svensk-østrigske Numismatiker C. G. Heræus, der levede fra 1671 til 1725, fik ikke sit store Værk »Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmter Männer vom vierzehnten bis zum achtzehnten Jahrhundert in einer Folge reihe von Schaumünzen» trykt før længe efter sin Død (1828), men Arbejdet er helt og holdent hans. Paa Tavle 23 afbilder han som Nr. 4 et Exemplar af Dimicandum-Medaillen fra det kejserlige Kabinet. Den afviger i mange Enkeltheder fra Tegningerne hos Luckius, Brenner og i Beskrivelsen. Aller mest iøjnefaldende er det, at Ørnens Halefjer er fortsat under Slangens Krop, de er paa de andre Fremstillinger kun antydnet ved Prikker. Hans Tekst giver ingen konkrete Oplysninger om Stykkets Betydning eller Proveniens.⁸

C. J. Schive afbilder i Bogen »Norges Mynter i Middelalderen» (Christiania 1865) Dimicandum-Medaillen under Rubrikken »Mynter prægede udenlands af Kongens Frænder», Tavle XV. Billedet passer i alle En-

⁷ Den omtalte Auktion fandt Sted paa Bokauktionskammaren i Stockholm 1. og flg. Dage i Juni 1844. Den omtales her som »rar». Se Katalog S. 184 Nr. 3.

⁸ Se Heræus' nævnte Værk S. 28 og. her Fig. I.

Fig. IV (Beskrivelsen 1791)

keltheder med Beskrivelsen af 1791's, men er finere afstreget. Hans Betragtninger S. 142—143 over Medaillen er følgende:

»Skuemynten eller Medaillen No. 22 formodes præget i Udlandet af Christian II.'s Frænder, navnlig hans Svigersøn Pfalzgreve Fredrik af Rhin, som i Aaret 1535 stod i Begreb med at komme Svigerfaderens Tilhængere til Hjælp og befrie ham selv fra Fangenskabet, og som senere gjorde flere svage Forsøg paa at drive sine formentlige Pretentioner paa de tre nordiske Riger igjennem. Denne ualmindelig smukke Erindringsmynt forefindes først afbildet i Luckii numismata memorabilia, derefter hos Brenner, Thesaurus etc. Tab. X. No. 3, og endelig i »Beskrivelsen o. s. v.», Christian II. Tab. VII. No. 3. I sidstnævnte Værk, Pag. 152, antages det, at Skuemynten er slagen umiddelbart ovenpaa det svenske Tog i Aaret 1520, saa at Reversens Indskrift sigter til Kongens Sindelag ved de Tider. Men det er i ethvert Fald lidet sandsynligt, at der i Danmark fandtes i de Dage en Stempelskjærer, der kunde udarbejde et Kunststykke, som denne No. 22. Ei heller er det rimeligt, at Kongen under hans Ophold i Udlandet Aar 1523—31, kunde i hans daværende Stilling have havt Leilighed til selv at lade et saadant Pragtstykke skjære; det maatte da være det Eneste, at Medaillen kunde være præget i Holland, strax førend Kongen foretog Toget til Norge i 1531, til hvilket krigerske Forehavende Reversens Ord da skulde sigte. Imidlertid passer Alting, saavel Arbeidets Natur og Udførelse som Medaillens Kostbarhed og den overmodige eller selvtilidsfulde Inscription (»Dimicandum»), bedst til Tydskland og den Bevægelse, som Svigersønnen Fredrik af Pfalz der vakte for den ulykkelige Monarch, hvis Befrielse fra Fængslet ved den tydske Rigsfyrste ei kunde gaae for sig uden Kamp og Strid. Det kan ogsaa være, at Skuemynten er foranstaltet præget enten af Kongens Svoger Churfyrst Joachim I. af Brandenburg, hos hvem han opholdt sig i 1527, eller af hans Morbroder Churfyrst Johan den Bestandige af Saxen, hvor han var i længere Tid i 1528. Usikkert er ialfald Præg-

ningsstedet; men etsteds i Tydskland maa Medaillens Ophav nærmest være at søge. — Paa Grund af Tidens almindelige historiske Omstændigheder kan denne Medaille siges at vedkomme alle tre nordiske Riger, eller vel nærmest Danmark og ikke mindst Norge, i hvilket sidste Land Kongen havde megen Sympathie for sig og faktisk blev anerkendt i 1531. — Det er forresten ikke bekjendt, at der nu for Tiden eksisterer noget Exemplar af denne mærkelige Skuepenge.»

I Edward Hawkins: *Medallic Illustrations of the History of Great Britain and Ireland* (London 1885) omtales i Bind I S. 31 Christiern II's Medaille som en Luckius Forfalskning.

Chr. Lange har i Del II af »Samlung schleswig-holsteinischer Münzen und Medaillen» (1912) S. 271 en Omtale af Dimicandum-Medaillen med en Afbildning Tavle 86. Det drejer sig om en galvanisk Kopi af Stykket fra det kejserlige Kabinet i Wien, som Heræus havde gengivet. Lange placerede Medaillen 1520 og henviser til Beskrivelsen af 1791.

Georg Galster nævner ikke Medaillen i sin Bog om de danske Medail-ler, og Aarsagen er, som man kan se det af J. Wilckes Artikel 1923: »Apokryfe Mønter og Medailler»,⁹ at han paa Linie med flere af de nævnte Forfattere ansaa den for en senere Forfalskning, lavet efter Luckius' Tegninger, et saare forstaaeligt Standpunkt, naar man betragter det daarlige Exemplar i Møntsamlingen, indgaaet som overfor nævnt i 1844 og stort set svarende til Luckius' Billede.

For et Aarstid siden erhvervede Møntsamlingen imidlertid ved Køb fra en Privatsamler et Exemplar af Medaillen, støbt i Bly, der afveg overordentlig meget fra det, vi i Forvejen havde, og som passer sammen med Tegningerne hos Brenner og i Beskrivelsen. Det blev herved klart, at der virkelig er Tale om to Overleveringer af Medaillen, eller rettere, som det vil ses af det følgende, tre; dette bekræftedes ved Forespørgsler rettet til Møntkabinetterne i Wien og Stockholm.¹⁰

Udfra det Materiale, jeg saaledes har haft til Raadighed, har Medail-lerne kunnet opdeles i tre Grupper, som det ses af Kataloget.

GRUPPE I

1. *Forsiden*: Brystbillede af Christiern II i Harnisk og med Hat. Bag Nakken en svævende Krone, over Brynjen den gyldne Vlies' Ordenskæde (Lammets Ben mangler).

Omskrift: CHRISTIERNVS · D · G · DANIAE · SVECIAE · ET · NOR-VEG REX (X'et gaar ind paa venstre Arm).

⁹ Numismatisk Forenings Medlemsblad VI, Nr. 19, Januar 1923, S. 233 flg., især S. 235.

¹⁰ For udmærkede Oplysninger takkes Antikvarie ved Kungliga Myntkabinettet i Stockholm Brita Malmer og Dr. Bernhard Koch, Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Bagsiden: En Ørn med udbredte Vinger og bred, kraftig Krop, der i Kløerne holder en hvæsende Slange med spillende Tunge, hvis Hovede er løftet mod Ørnens. Ørnens Halefjer rager ned under Slangens Krop. Omskrift: • DIMICANDUM • (Fig. I).

Wien, Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen. Bronze, støbt. Diameter 55 mm.

Det er denne Medaille, der er afbildet hos Heræus og af hvilken Lange havde en galvanisk Kopi.

GRUPPE II

2. *Forsiden:* som 1 med visse mindre Afvigelser, f. eks. i Brynjens Inddeling.

Omskrift: som 1 men • efter Norveg og Rex. X'et lige til Kanten af Brynjen.

Bagsiden: som 1, men i Stedet for Halefjerens Fortsættelse under Slangekroppen en Række Smaastreger. Slangen mangler Tunge.

Omskrift: som 1. (Fig. II).

Tegning hos J. J. Luckius: Sylloge Numismatum elegantorum (1620) S. 45.

Fig. V, Katalog Nr. 3

3. *Forsiden:* stort set som 2.

Omskrift: uden Punkter. Bogstaverne fordelt lidt anderledes end paa Luckius' Tegning.

Bagsiden: som 2.

Omskrift: uden Punkter. Halefjerens Forlængelse antydnet af faa Punkter. (Fig. V.)

København, Den kongelige Mønt- og Medaillesamling.

Sølv, støbt. Diameter 56 mm.

Fig. VI, Katalog Nr. 4

4. *Forsiden:* som 3, men kraftigt ciceleret.

Omskrift: som 3.

Bagsiden: som 1, men Ørnen er væsentlig slankere. Halefjerenes Forlængelse.

Omskrift: som 3. (Fig. VI.)

Stockholm, Kungliga Myntkabinettet.

Sølv, støbt. Diameter 55 mm.

Som 4 og ligeledes kraftigt ciceleret er Bruuns Exemplar:

Frederiksborg Slot, Hillerød, L. E. Bruuns Samling. Katalog Nr. 15 213.

Sølv, støbt. Diameter 55 mm.

GRUPPE III

Fig. VII, Katalog Nr. 5

5. *Forsiden*: I Hovedtrækkene som 1, men med tydelig Stilforskel. Lammet i Ordenskæden hænger frit indenfor Rammen og har Ben. Venstre Skulderparti er afstreget som 3—4. Omskrift: som 1, men Bogstaverne er anderledes. *Bagsiden*: som 1, men Ørnen er væsentlig slankere. Halefjerens Forlængelse er antydnet ved smaa Cirkler. Slangen har ingen Tunge. Omskrift: som 1, men Bogstaverne anderledes, kun Slutpunktum. (Fig. VII).

Stockholm, Riksbankens Samling, tidligere Rålamb's Samling. Sølv, præget. Diameter 55 mm. Denne Medaille er afbildet i Rålamb's Katalog med god Overensstemmelse i de fleste Enkeltheder. Se Fig. X.

Fig. VIII, Katalog Nr. 6

6. *Forsiden*: som 5. *Bagsiden*: som 5, men uden Halefjersforlængelse. (Fig. VIII.) *København*, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Bly, støbt. Diameter 54 mm. Afstøbning af 5.

7. *Forsiden*: som 6, men daarlig Støbning, især galt med Kind og Skæg. Omskrift: mangler, i Stedet et smalt Baand, hvori Texten er indridset. *Bagsiden*: som 6, ogsaa uden Halefjersforlængelse. Omskrift: mangler, i Stedet et smalt Baand. (Fig. IX.) *Stockholm*, Kungliga Myntkabinettet. Bronzelegering med Forgyltning, støbt. Diameter 56 mm.

Den Medaille Interessen først og fremmest maa samle sig om, hvis man vil søge at vise, at her er Tale om et med Christiern II samtidigt Stykke, maa være Katalogens Nr. 1 fra den kejserlige wienske Samling.¹¹

¹¹ Se Fig. I.

Fig. IX, Katalog Nr. 7

Om dens Oprindelse kan intet længere oplyses, blot at den hører til Samlingens gamle Bestand. Det er da ogsaa tydeligvis det endnu eksisterende Exemplar, der er afbildet hos Heræus, omend der er visse mindre Unøjagtigheder i Tegningen. Mest paafaldende er det, at Ørnens Næb paa Medaillen rører den venstre Vinge, paa Tegningen er der Luft imellem. Medaillen er støbt i Bronze. Støbningen er smuk og vellykket, og Efterciceleringen behersket og sober. Bogstaverne staar klart, men det har knebet lidt med Fordelingen, saa Omskriftens sidst X staar paa Brynjens venstre Skulder. Der er ikke noget i Medaillens Stil, Bogstavtyper eller Materiale, der kan tale mod en Datering af Stykket til første Del af 1500-Tallet. Wiener-Medaillen kan være selve Originalen eller en samtidig Gentagelse. Den kan udmærket være udført af en af Samtidens kendte Medaillører, uden at jeg dog finder Beviser for at henføre den til en bestemt Kunstner. For det følgende er det vigtigt at hæfte sig ved en lille Detail: Ørnens Halefjers Forlængelse under Slangekroppen er fuldt udført.

Den anden Gruppe indledes med Luckius' Tegning 1620.¹² Sammenligner vi den med Wiener-Medaillen er det tydeligt, at det ikke er dette Exemplar, der her er afbildet, selv om Billedet i alle Hovedtrækkene svarer til Medaillen. Luckius maa have haft et Stykke, der var lidt mislykket i Støbningen, Forlængelsen af Ørnens Halefjer mangler nemlig og har været erstattet med Cicelering, her gengivet ved Smaastreger. Nøje svarende til Luckius' Tegning er de grove og daarligt udførte Støbninger som Exemplaret i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling og det stærkt cicelerede fra Stockholm. Om denne Udgave af Medaillen er daarlige Gengivelser gennem flere Led af en Medaille som Wienerexemplaret, el-

¹² Se Fig. II.

ler om de er udført paa et eller andet Tidspunkt direkte efter Luckius' Tegninger, kan næppe afgøres.

Den tredje Gruppes Medailler afviger stærkt i hele deres Fremtoningspræg fra de andre to Typer. Det vigtigste Stykke her er det, der stammer fra Rålamb's Samling, nu Riksbankens i Stockholm.¹³ Paafaldende er først og fremmest, at denne Medaille er præget, dernæst forekommer hele Stilen i Portrættet ændret og yngre. Visse Detailler er anderledes, saaledes er Lammet i den gyldne Vlies' Kæde ikke skaaret over, men hænger frit indenfor Rammen. Bagsidens Ørn er meget slankere, Halens Forlængelse antydes af smaa Cirkler.

Den rålambske Samling blev grundlagt af Clas Brodersen Rålamb, født i Stockholm 1622, Friherre, Riksråd, Overstatholder i Stockholm, Præsident i Gøta Hofret, Lagmand i Nordfinland, død 1698, og den videreførtes af hans Søn, Præsident Gustaf Classon Rålamb, død 1750. Dennes Søn solgte Samlingen til Rikets ständers bank. Over den rålambske Samling findes et haandskrevet, illustreret Katalog, der er udført af Gustaf Rålamb (under Pseudonymet Guthorm Råderyk), »Af Latinska Språket, i Svenska Tungomålet Öfversatt och Tillökt.» I Virkeligheden er det en Oversættelse af Brenners Bog. Paa Side 92 beskrives Samlingens Bestand af Christiern II-Mønter og Medailler. Teksten til Nr. 2 lyder:¹⁴

Christiern dhen Andra

Åhr 1520.

Bröstbilden med Hatt, paa höyre siden om Hufvudet synns en Crona R.R. med omskriftt: CHRISTIERNVS · D · G · DANLÆ · SVECIÆ · ET · NORVEG · REX · En Örn, hållande en Orm uthi Kloerne, samt Tänckeskriфт: DIMICANDVM. Dhet er: Här måste strijdas, om orätt eij skall lijdas. v. 4 23/32 lod. Dhetta Skåde Mjntet hafuer iag låhn-tagit uthuer Lückij Sylloge Numismatum pag: 45, och sedenmehre funnit dhet samma ibland Präsidenten Herr Baron Gustaf Rålamb's Samblinger. R.R. unicus.

Den til Teksten hørende Illustration (Fig. X) viser med al ønskelig Tydelighed, at det er det endnu bevarede Exemplar af Medaillen, der her menes. Her har vi altsaa den Medaille Berch hentyder til som en Nyudgave, beskostet af Rålamb. Medaillen er, som det tydelig ses, ikke en sla-

¹³ Katalog Nr. 6 Fig. VII. Hans Hildebrand: Samlingen af Svenska Mynt i Riksbankens Myntkabinett (Stockholm 1889).

¹⁴ Citatet er gengivet efter Fotografi af den paagældende Side, velvilligst stillet til Raadighed fra Myntkabinettet i Stockholm. Om Rålamb: se C. R. Berch: Namnkunniga svenska Herrars och Fruers Skåde-Penningar (Stockholm 1777) S. 35 flg. — Bror Emil Hildebrand: Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor (Stockholm 1860) S. 64—65. — Bror Edv. Hyckert: Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor, Numismatiska Meddelanden XVII 1906, S. 81. — Axel Wahlstedt: Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor, Numismatiska Meddelanden XXIV 1925, S. 15—16.

Fig. X

visk Kopi af Luckius, men ligner derimod uhyre meget Tegningen hos Brenner. Hvorledes Forholdet er mellem Brenners Tegning (se Fig. III) og Rålamb's Medaille er ikke klart, men det ser ud som om Brenner har tegnet efter Rålamb's Nyudgave uden at omtale den. Tegningen i Beskrivelsen 1791 viser ogsaa den rålamb'ske Type (Fig. IV). Maaske har der været et saadant Exemplar i den danske Konges Samling, som er udskudt som falsk og derfor ikke forefundet 1793. Medaillens Stilændringer i Forhold til Wienerexemplaret er begrundet i Tidspunkt for dens Fremkomst, der har sat sit tydelige Spor. Paafaldende er ogsaa de præcise og klare Bogstaver, der iøvrigt indeholder Løsningen paa det Spørgsmaal, der uvilkaarligt melder sig: hvem lavede den rålamb'ske Medaille? Det er naturligt strax at tænke paa Arvid Karlsteen (1647—1718), Tidens kendteste Medaillør i Sverige, der tilmed havde lavet en fortræffelig Portrætmedaille af Clas Rålamb c. 1674. Karlsteen har meget karakteristiske Bogstavtyper, og sammenligner vi signerede Medailler fra hans Haand med den prægede Udgave af Dimicandum-Medaillen, er der saa godt som fuldstændig Overensstemmelse i alle væsentlige Detailler. Stykket betegnes i det rålamb'ske Katalog som unikt, og andre prægede Exemplarer findes da mig bekendt heller ikke. Imidlertid maa der paa et eller andet Tidspunkt være givet Tilladelse til at foretage Afstøbninger af Rålamb's prægede Medaille. En vellykket og smuk Afstøbning, omend naturligvis med vegere Konturer end Originalen, er Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings Blyexemplar. En daarligere Afstøbning med Støbefejl ved Kinden og uden Bogstaver findes i Myntkabinettet i Stockholm.

Foruden de her omtalte og registrerede Exemplarer af Medaillen, baa-
de i Luckius-Udgaven og Rålamb-Udgaven, har der i Aarenes Løb været
en Del Stykker blandt nordiske Samlere, hvad der fremgaar af Stikprø-

ver fra Auktionskataloger. Efter Beskrivelsen er det dog oftest umuligt at afgøre, hvilken af Typerne det drejer sig om.¹⁵

Alt synes at tyde paa, at Wienerudgaven af Dimicandum-Medaillen er et originalt Arbejde fra Christiern II's Tid. For at være helt sikre maa vi gøre os klart, at ikke noget i Fremstillingen strider mod denne Antagelse. En vigtig Detaille er her Kongens Harnisk. Hvis det er tidstypisk, er det et godt Bevis, sligt tog man ikke højtideligt hverken 100 eller 200 Aar senere, naar man lavede Forfalskninger. Det viser sig, at Brynjen passer overordentlig godt til første Del af 1500-tallet. Den er af den saakaldte Maximilian-Type, og de opstaaende Skulderbeskyttere, Brækrande, er karakteristiske for denne Art Rustninger.¹⁶ Den er dog ikke identisk med den paa Tøjhuset i København endnu bevarede Rustning, som Kongen havde faaet af Karl V,¹⁷ men Kunstneren kan jo have tilladt sig visse Friheder. S sammensætningen Hat og Rustning, der umiddelbart kan forekomme lidt mærkelig, er ikke usædvanlig i Tiden. For Exempel viser to pragtfulde Medailler af Medailløren Hans Daucher (1485—1538), begge udførte 1522, henholdsvis Pfalzgreve Philipp og Pfalzgreve Ottheinrich i fuld Rustning af lignende Type som Christiern den Andens og en ganske tilsvarende Hat, den saakaldte Klappmütze.¹⁸ Man er ellers vant til at se Fyrster i Harnisk med bart Hoved, evt. med Krans om Hovedet. En Hjælm, der jo egentlig var det rette, dækker altfor meget af Ansigtet, selv med opslaaet Visir, til at et tilfredsstillende Portræt kan fremstilles. Anbringelsen af Kronen svævende bag Kongens Hoved leder Tanken hen paa Pisanellos berømte Medaille over Kong Alphonso af Aragonien 1449, hvor den dog er foran. De to Kroner har iøvrigt i alle karakteristiske Enkeltheder en ret paafaldende Lighed. Paa Christiern den Førstes Medaille

¹⁵ F. ex.: Stockholm: 1843, 1844, 1852, 1853, 1857, 1865, 1895, 1910, 1927. København: Bergsøes Auktion (1890) og Linds Auktion (1907). — I Katalogen 1853 over Johan Sharps Samling nævnes dog udtrykkeligt Typen: Nr. 535 »Den af Luckius digtede medaljen DIMICANDUM efter Rålambska ciceleringen i nyare tid afgjuten«. Møntsamlingerne i Oslo og Haag har ingen Exemplarer. Forfatteren modtager med Tak Oplysninger om Exemplarer i offentlige eller private Samlinger med Henvisning til Typen iflg. Kataloget her eller Fotografier.

¹⁶ Guy Francis Laking: *A Record of European Armour and Arms through Seven Centuries III* (London 1920), især S. 240 flg. — C. H. Ashdown: *British and Foreign Arms and Armour* (London 1909). S. 276 er gengivet H. Burgkmairs Tegning af Maximilian I til Hest i Rustning, der meget ligner Christiern II's. — Bruno Thomas og Ortwin Gamber: *Die Innsbrucker Plattnerkunst* (Innsbruck 1954). Især Jörg Seusenhofers Rustninger har stor Lighed med Medaillens; hans Arbejder har ogsaa de karakteristiske, snoede Kantbaand.

¹⁷ Ada Bruhn: *Rustninger og gamle Vaaben* (Kbh. 1948), S. 29—30 og Fig. 26. Denne Rustning er et Nürnbergarbejde ca. 1525—30 med den gyldne Vlies' Ordenskæde indgraveret paa Brystpladen.

¹⁸ Habich: *Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts I*, 1 (München 1929). Tavle VII Nr. 1 og 2. Paa andre Medailler ses de samme to Fyrster med Harnisk og Fjerbaret (Tavle VI, Nr. 3, 4, 5 og 6).

af Melioli (1474) er Kronen anbragt under Kongens Buste ganske som paa Christoforo di Geremias Medaille over Alphonso, der er Meliolis Forbillede.¹⁹ Den gyldne Vlies' Ordenskæde viser, at Medaillen maa være lavet efter det svenske Tog og Kroningen i Stockholm, da Christiern fik tildelt denne fornemme Orden af Svogeren Kejser Karl V paa sin svenske Kroningsdag 4. November 1520. Ældre Forfatteres Opfattelse af Medaillen som sigtende paa Krigen mod Sverige holder altsaa ikke Stik. Med Henvisning til de to pfalziske Medailler befinder vi os iøvrigt i den Kreds, hvor Schive helst vilde anbringe Dimicandum-Medaillen. Ottheinrich var Kurfyrste af Pfalz fra 1556—1559 som Efterfølger af Christiern II's Svigersøn, Frederik den Vise (1544—56). At Medaillen er fremstillet udenfor Norden, enten i Kongens Landflygtighed, og da paa hans eget Initiativ, eller som Propaganda af hans Slægt og Venner efter hans Fængsling, er givet. Devisen Dimicandum er ikke valgt i Overmod eller simpel Krigsgalskab, men af bitter Nødvendighed. Der maatte kæmpes, hvis Kongen skulde tilbagevinde sin retmæssigt arvede Trone. Medaillen bliver herved et Minde om den paa mange Punkter dygtige og fremadskuende Fyrstes haabløse Kamp. Dens smukke, vemodige Portræt er et værdigt Eftermæle.

¹⁹ Georg Galster: Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533—ca. 1788 (Kbh. 1936) S. 2 Nr. 1. — Henry Nocq: Les Médailles d'Antonio Pisano (Paris 1914), Nr. 21. — Cornelius von Fabriczy: Medaillen der italienischen Renaissance (Leipzig u. Aar) S. 78 Nr. 135.

SUMMARY

Only a few numismatic portraits exist of Christian II (1513—1523), the king of Denmark, Norway and Sweden. Among these a puzzling problem is posed by a medal showing on the obverse a bust of Christian II, on the reverse an eagle holding a snake in its talons and the legend DIMICANDUM.

The medal is mentioned for the first time by Luckius in 1620; it has often been considered a counterfeit, but in this paper I endeavour to show that it is probable that the specimen in Vienna (group I, no. I, fig. I) is actually an original work from about 1520—50. Nothing in style, workmanship etc., is opposed to this view; there is a great resemblance with contemporary German medals, the amount is correct for the time. It is the only specimen with the tail of the eagle completed. Group II consists of bad imitations (Luckius for his illustration must have copied an incomplete specimen). Group III is a new issue in more recent style made on the initiative of Clas Brodersen Rålamb (see p. 188). This medal (no. 5, fig. VII — and fig. X) is struck. The shape of the letters shows that it is probably made by Arvid Karlsteen (1647—1718). No. 6, fig. VIII and no. 7, fig. IX are casts from no. 5.